

EENE MERKWAARDIGE GRAFZERK IN DE ST. LAURENSKERK TE ROTTERDAM

DOOR R. T. MUSCHART

WANNEER wij Rotterdam's fraaie St. Laurenskerk binnentreden en onze schreden richten naar den zuidoostelijken hoek, dan zullen wij daar in den trans ten zuiden van het koor dicht bij den zuidelijken muur eene grafzerk zien liggen, gemerkt met het nummer 103. Ik stel u voor, waarde lezeressen en lezers, deze grafzerk met mij eens nader te bekijken, want zij is naar mijne meening onze aandacht ten volle waard. Zij toch voert ons met onze gedachten terug naar dien gloriëtijd in onze geschiedenis, naar die gulden eeuw, waarin het Nederlandsche volk zoo goed begreep, dat men niet door de wereld komt met praten alleen, om geen ander woord te gebruiken, toen alom de leuze was: „niet praten maar doen”, toen dat volk zoo goed wist, wat „aanpakken” beteekende, welke frissche, energieke geest het vaderland in alle opzichten tot eenen ongeken den bloei bracht.

Sla slechts eenen blik op deze zerk en de naam Tromp zal u voor oogen komen. Tromp, die groote Briellenaar, die krachtige figuur uit de laatste periode van den tachtigjarigen oorlog en den eersten Engelschen oorlog, Maerten Harperszoon Tromp, welk Nederlander zou zijnen naam niet kennen!

Ja, in dit stille vergeten hoekje van ons fraai kerkgebouw ligt de zerk, die deze groote Nederlander der 17de eeuw deed vervaardigen, om daaronder zijne „eheliefste” Dingnom de Haes ter ruste te leggen in de verwachting, straks zelf in dit graf aan hare zijde de eeuwige rust te mogen genieten.

Voorwaar wij zouden deze grafzerk op dit stille, weinig betreden plekje niet zoeken, wij zouden dit gedenkstuk aan onzen grooten vlootvoogd op eene waardiger, meer in het oog vallende plaats gezocht hebben. Doch het is een geluk, dat deze zerk zich de eeuwen door als het ware schuilhouden heeft, immers, zij zoude anders onherroepelijk het lot gedeeld hebben van zoovele harer meer dan duizend collega's in dit kerkgebouw, waarvan beeldhouwwerk en opschriften

HIER LEIT BEGRAVEN
 AELTGEN IACOBS D' VAN
 ARCKENBOUDT DE TWEEDE
 HUISVROW VANDEN E'D HEER
 MAERTEN HARPERS Z
 WIF ADMIRÆL OVER
 OOSTLANDT ENDE WEST
 OOSTLANDT IS GESTORVEN
 DEN 13^{EN} APRIL ANNO
 1632 OUDT SINDE 30 IARE

HIER LEIT BEGRAVEN
 DINGINOM CORNELIS D'
 HUISVROW VAN CAPITEIN
 MAERTEN HARPERS Z
 VANDER TROMP STARF
 DEN 20^{EN} NOVEMBER AN
 1633 OUDT 31 IAREN

no 3

8. DE GRAFZERK
 TROMP IN DE
 GROOTE KERK.
 TEEKENING
 DOOR IR. M. C. A.
 MEISCHKE.

door de voeten der kerkbezoekers verloren zijn gegaan. Van deze grafzerk nu geven de samenstellers der Rotterdamsche Historiebladen, uitgave 1880 1ste deel 3de afdeeling, naast pag. 64 eene *getrouwe* afbeelding, zooals zij daar ter plaatse mededeelen. Hoe *ongetrouw* deze afbeelding is, zal straks blijken, wanneer wij de grafzerk nauwkeurig bekijken.

Tromp was nog niet de groote leider, de groote vloothouder, toen zijne geliefde Dingnom Cornelisdr. de Haes den zosten November 1633 op 34-jarigen leeftijd hem ontviel, hij was toen nog de bescheiden, hoewel reeds op den voorgrond tredende, kapitein ter zee en had toen nog geen vermoeden, dat hij ooit zelf op kosten van den Staat onder een praalgraf zoude worden ter ruste gelegd.

Laten wij deze in meerdere opzichten merkwaardige grafzerk nu eens nauwkeurig bekijken. Om u dit te vergemakkelijken, heeft de Redactie van dit Jaarboekje door de bekwame hand van den heer ir. M. C. A. Meischke van deze zerk eene nauwkeurige afteekening doen maken, welke aan dit artikel is toegevoegd en naar welke teekening ik u verwijs.

Zooals u ziet, is op het middelste derde gedeelte van deze zerk binnen eenen cirkelrand een volledig zoogenaamd alliantiewapen met zijn helm, helmteeken en helmkleeden gebeeldhouwd en zijn daarboven en daarbeneden grafschriften ingebeiteld.

Onder een alliantiewapen verstaan wij de samenvoeging, de naastelkaarplaatsing van het familiewapen van den echtgenoot en dat zijner echtgenoot onder een of twee helmen, zoodat als het ware één geheel wordt gevormd. Bij dergelijke voorstellingen zijn de familiewapens der vrouwen gewoonlijk op een ovaalvormig schild aangebracht en bovendien altijd aan de heraldisch linker (dat is aan de rechterhand van den beschouwer) zijde geplaatst, zoodat wij zeer gemakkelijk kunnen vaststellen, welk der twee wapens dat van den man en welk dat van de vrouw is. Deze gewoonte is in casu door den steenhouwer ook gevolgd en wij zien dan ook op deze zerk twee wapenschilden naast elkaar, waarvan het (heraldisch) rechter van den gewonen vorm, het (heraldisch) linker in ovaalvorm is. En waar wij hier te doen hebben met het echt-

paar Tromp-De Haes, stelt dus het (heraldisch) rechter schild het wapen Tromp, het (heraldisch) linker het wapen De Haes voor. Zooals uit de bijgaande teekening blijkt, vertoont dit laatste drie springende hazen boven elkaar, elk rustende op een zeer smalle dwarsbalk, een wapen dus, dat in de groote groep zoogenaamde „sprekende wapens” is onder te brengen.

De voorstelling op het wapenschild van Tromp zullen wij straks nader beschouwen; eerst wil ik uwe aandacht vestigen op de beide opschriften.

Zooals dit gebruikelijk was bij het overlijden van iemands „huisvrouw”, deden onze voorouders het grafschrift, op de vrouw betrekking hebbende, op de grafzerk beneden het familiewapen aanbrengen en lieten het gedeelte der zerk boven dit wapen oningevuld met de bedoeling, dat later bij het overlijden van den man zelf diens grafschrift op deze oningevulde ruimte zoude aangebracht worden. Wij zien deze gewoonte dan ook op deze grafzerk toegepast en lezen op het gedeelte beneden het wapen de woorden:

„Hier leit begraven Dingnom Cornelisdr. huisvrouw van Capitein Maerten Harpersz. *van der Tromp* starf den zoen November An^o 1633 out 34 iaren”.

Wij zouden nu verwachten, in het gedeelte van de zerk boven het wapen de mededeeling van Tromp's eigen overlijden aan te treffen, doch wij vinden dat daar niet, immers wij lezen daar het navolgende:

„Hier leit begraven Aeltgen Jacobsd. van Arckenboudt de tweede huisvrouw van den Ed. heer Maerten Harpersz. Tromp admirael over (Hol)landt ende West (Vrie)slant is gestorve (op)den 13en April anno 1639 oudt siinde 36 iare.”

Wat blijkt nu hieruit? Hieruit blijkt, dat Tromp bij het laten vervaardigen van de grafzerk voor zijne geliefde Dingnom buiten den waard heeft gerekend en niet gedacht en vermoed heeft, dat hij eenmaal nog lust in een tweede huwelijk, ja zelfs in een derde zoude krijgen (want Tromp is in 1640 voor de derde maal getrouwd met Cornelia Adriaensdr. Berckhout) en zeker nog veel minder, dat zijn lichaam een-

maal met groote praal de Oude kerk te Delft zoude binnen gedragen worden.

Toen dus in 1639 ook zijn tweede vrouw Aeltgen het tijdelijke met het eeuwige verwisselde, en hij ook haar in de Groote kerk te Rotterdam in het graf van zijne eerste vrouw ter ruste deed leggen, zat er niet anders op dan de vermelding van haar overlijden op het nog oningevulde bovengedeelte van de zerk te doen aanbrengen. Doch hiermede was tevens deze grafzerk vol en bood zij geene ruimte meer voor zijn eigen grafschrift in de toekomst en dus zouden zijne nazaten bij zijn overlijden noodzakelijkerwijze voor hem eene nieuwe grafzerk hebben moeten doen vervaardigen, indien zijn lichaam eenmaal onder zulk eene eenvoudige zerk zoude rusten. De loop der gebeurtenissen evenwel heeft gewild, dat dit overbodig was, het dankbare volk zorgde zelf voor de rustplaats van zijnen trouwen medeburger, die zijn vaderland zulke groote diensten bewees en zijn leven daarvoor opofferde.

Tevens was nu ook de bedoeling van Tromp om deze grafzerk te doen dienen niet alleen voor zijne vrouw D. de Haes doch ook voor hemzelf onmogelijk geworden. Dat dit echter vast en zeker zijne bedoeling geweest is, kan men zien, niet alleen aan den geheelen uit het voorafgaande reeds gebleken opzet en de uitvoering van de zerk, doch bovendien aan twee bijzonderheden. En wel in de eerste plaats aan de woorden, die wij gebeiteld zien op een lint, onder de beide wapenschilden aangebracht. Hierop toch lezen wij: „Capt M. H. van Tromp”. Capt is de gebruikelijke afkorting voor Capitein, de letters M. H. zijn natuurlijk de afkorting voor Maerten Harperszoon en het horizontale streepje boven het woord „van” duidt aan, dat hier het woord „der” is weggelaten. Voluit moeten wij dit dus als volgt lezen: „Capitein Maerten Harperszoon van der Tromp.” Dit bewijst dus ni fallor, dat het Tromp's bedoeling is geweest, deze grafzerk ook voor hemzelf te bestemmen, waaruit dan weer van zelf volgt, dat het (heraldisch) rechter wapenschild zijn eigen wapen moet weergeven, terwijl uit deze inscriptie zoolwel als uit het grafschrift van zijne eerste vrouw zonneklaar blijkt, dat onze groote zeeheld niet Tromp doch *Van der*

Tromp heette. En dat hier van eene vergissing van den steenhouwer geen sprake is en zijn naam inderdaad Van der Tromp was, wordt duidelijk uit meerdere acten in de notarieele protocollen van den Rotterdamschen notaris Jacob Duijffhuijsen, waarin men zoowel hem als zijnen in 1608 gesneuvelden vader Harper Maertensz. zeer vele malen als Van der Tromp kan vinden. De Engelschen met hun *Van Tromp* zijn daarom dichter bij de werkelijkheid dan wij met ons Tromp.

De tweede bijzonderheid, waaruit op overtuigende wijze blijkt, dat het Tromp's bedoeling geweest is, dat deze grafzerk ook eenmaal zijne rustplaats zoude dekken, is, dat het (heraldisch) rechter wapenschild zijn oorspronkelijk wapen vertoond heeft. Laten wij daartoe dit wapenschild eens onderzoeken en slaan wij daartoe eenen blik op de teekening van den heer Meischke. Wat zien wij dan? . . . Wij zien dan op dat wapenschild bijna niets, wij zien, dat er wel iets in gebeeldhouwd geweest is, doch dat men door inbeitelingen getracht heeft, de voorstelling onzichtbaar te maken. Er is hier geen sprake van afslijting tengevolge van overheenloopen, de voorstelling is zeer duidelijk weggehakt.

Nu is het een bekend feit, dat in den revolutietijd in het einde der 18de eeuw een groot aantal grafzerken in de verschillende kerken van ons land geschonden zijn door daarvan de familiewapens, die, in de oogen der patriotten, zoo afschuwelijke herinneringen aan het verleden bevatten, door weggakken te doen verdwijnen. Men zoude derhalve geneigd zijn, in casu eveneens aan dit vandalisme te denken, doch het feit, dat het wapen van Tromp's vrouw D. de Haes thans nog zoo gaaf en duidelijk is, alsof het gisteren was aangebracht, doet veronderstellen, dat dit vandalisme hier niet is toegepast. Maar om welke reden heeft men dan Tromp's wapenschild zoo gemaltraiteerd? Mijne diagnose hieromtrent is deze. Bij het overlijden van zijne eerste vrouw heeft Tromp de grafzerk doen bewerken voor haar en voor hemzelf in de toekomst en derhalve de gecombineerde wapens van hem en van Dingnom doen beeldhouwen; toen daarna in 1639 zijne tweede vrouw in ditzelfde graf ter ruste werd gelegd en de grafzerk derhalve later voor hemzelf

niet meer kon dienen, zal hij zijn wapen hebben doen verwijderen.

Indien deze gedachtengang juist is, ware het natuurlijk beter geweest, dat ook de woorden op het lint verwijderd waren geworden. Dat dit niet geschied is, zoude dan aan vergeetachtigheid van den steenhouwer te wijten kunnen zijn.

Het verwijderen nu van dergelijke wapenfiguren op grafzerken is op twee wijzen toegepast, òf men heeft bij wijze van arceering het geheele wapenschild van ingebeitelde strepen voorzien, òf men heeft zich vergenoegd met alleen de figuren daarop uit te hakken. In het eerste geval is onherroepelijk de geheele voorstelling verloren gegaan, in het tweede geval echter kan hij, die op het gebied der familiewapens geen vreemdeling is, meestentijds zeer positief vaststellen, wat er oorspronkelijk op zulk een wapenschild te zien is geweest.

In casu nu is deze tweede methode toegepast en bovendien heeft de steenhouwer nog enkele kleinigheden vergeten weg te hakken; er zijn nl. nog rudimenten van de pooten en van den staart van een dier te zien. En wanneer wij nu weten, welk wapen door Tromp gevoerd is, voordat hij in 1640 door den Franschen koning Lodewijk XIII met een nieuw wapen begiftigd werd, dan kunnen wij zeer gemakkelijk de voorstelling, die het wapenschild van Tromp op deze grafzerk eenmaal te zien heeft gegeven, reconstrueeren.

Deze voorstelling nu is geweest die van eenen aap, zittende op eenen grond en met beide voorpooten een fluit in de gedaante van een klarinet houdende en daarop blazende, terwijl naast hem op den grond een harp ligt.

Dat dit alles op het wapenschild te zien is geweest, blijkt uit het folio-handschrift van den 18e-eeuwschen Delftschen burgemeester tevens bekend wapenkundige mr. W. van der Lely, getiteld „Versameling van tombes, sepulturen, monumenten etc. in diverse Hollandse kerken”, berustende in de Kon. Bibliotheek te 's Gravenhage, Catalogus n°. 130 B. 18. En deze zelfde zittende aap is te vinden op het zegel, waarmede Tromp zijnen brief van 13 November 1637 sloot, welke brief berust in de Missiven van het

College van de Admiraliteit van Zeeland in het Rijksarchief te 's Gravenhage. Op dit zegel ook weder de zittende aap, doch hier niet blazende op een fluitje, doch met den rechterpoot een harp in de hoogte houdende. Bekijkt men met deze wetenschap het rechter wapenschild op de grafzerk, dan zal men zien, dat hier inderdaad een zittend dier is weggehakt.

Het staat dus onomstootelijk vast, dat op dit wapenschild het oorspronkelijke wapen van Tromp te zien is geweest. Hiervoor is bovendien nog een ander bewijs en dat is het zoogenaamde helmteeken op de grafzerk. In de wapenkunde verstaat men onder helmteeken het voorwerp, dat op den top van den helm is aangebracht, welk helmteeken een integreerend deel van het geheele familiewapen is. Dergelijke helmteekens nu vertoonen in zeer vele gevallen geheel of gedeeltelijk het voornaamste voorwerp uit het wapenschild. Welnu, kijken wij nu weer eens naar de tekening van den heer Meischke, dan zien wij, dat de helm boven het alliantiewapen op deze grafzerk getopt is met de bovenhelft van eenen aap, die met den rechterpoot een fluitje omhoog houdt. De steenhouwer, die Tromp's wapen in het schild wegbeitelde, heeft gelukkig vergeten, ook dit helmteeken te verwijderen; evenals het wapen van D. de Haes is ook dit helmteeken gaaf en ongeschonden tot op den dag van heden bewaard gebleven. Maar de teekenaar, die in de Rotterdamse Historiebladen zulk eene getrouwe aftekening van deze grafzerk gaf, heeft vergeten het fluitje, dat deze halve aap in den poot houdt, aan te geven, en daarmede heeft hij en hebben de samenstellers van het bijbehorende artikel in deze Historiebladen tevens het bewijs geleverd, dat zij het wapen van Tromp niet hebben begrepen en dat hun het aardige van dit wapen geheel ontgaan is. Want juist op dit fluitje komt het aan. Tromp n.l. heeft op alleraardigste wijze de herinnering aan meerdere voor onze voorouders nog bekende zaken in zijn oorspronkelijk wapen vastgelegd. Ook dit wapen moet men onder de zoogenaamde „sprekende” wapens rangschikken.

In de eerste plaats toch vertoont het ons eenen aap. Om te begrijpen, wat Tromp bewogen heeft, dit dier als hoofdfiguur in zijn wapen op te nemen, moet men bedenken, dat

dichters in vroegere eeuwen o.a. de groote Vondel de dieren weleens ten toonele brachten onder allerlei bijnamen, waaronder ook menselijke voornamen, waarschijnlijk naar het voorbeeld van den bekenden middelnederlandschen dierenroman „Van den vos Reinaerde”. In dezen roman toch heet de vos zelf Reinaerd, de wolf Ysengrim, de kater Tybert, de das Grimbert enz. In de zoogenaamde „Reinaert II” nu leest men in vers 4410 en volgende:

„Daer ic dus dwaelde aen die heide,
Quam mijn oom *Mertijn die aep*,
Die wiser is dan enich paep
Van grammarien in der practijken”.

En n°. LXXX van Vondel's „Warande der Dieren”, getiteld „de Aep en de Vos” vangt aldus aan:

„De Steertelooze Sim¹⁾, den achter kalen *Marten*,
Bad Reijntien, dat hij haer uyt liefde en goeder harten,
Een stuck van zijnen steert uyt jonst²⁾ meed-deelen wouw.”

En in een kinderboekje van de vorige eeuw kan men het volgend versje lezen:

„*Martijn den aap* en bonte *Mietje*
Bewoonden samen hetzelfde huis.
Martijn was vol van guitenstreken
En *Mietje* loerde op rat en muis.”

Uit deze aanhalingen zien wij, dat onze voorouders den aap den bijnaam Maarten gaven en als wij nu bedenken, dat Tromp's voornaam Maerten was, dan is het ons zeker wel duidelijk, waarom hij eenen aap als wapenfiguur gekozen heeft.

En Tromp's aap houdt in het zegel op zijnen brief van 13 November 1637, zooals wij zagen, een harp in de hoogte, terwijl hij op de grafzerk naast eene harp op den grond gezeten is. Waar nu Tromp's vader Harper heette en hij dus een Harperszoon was, lijdt het wel geen twijfel, of deze om-

1) Sim is de veel gebruikelijke benaming voor aap o.a. ook bij Cats.

2) jonst = gunst.

standigheid zal Tromp geïnspireerd hebben, ook eene harp in zijn wapen op te nemen.

En ten slotte het fluitje. Waarom heeft hij dat muziek-instrument eveneens in zijn wapen opgenomen?

Slaan wij, om deze vraag op te lossen, eens het Groot Utrechtsch Placaatboek op, dan zullen wij daarin vinden eene instructie van de magistraat van 30 October 1643 „voor de 6 Musiciens der Stad Utrecht van ouds *de Stads trompers* genaemt”, die volgens art. 2 van deze instructie „gehouden waren alle dagen praecise ten half 12 uren te spelen voor het Stadhuis in complete getale”. En in de rekeningen betreffende de reis van den Hollandschen graaf Willem IV naar het Heilige Graf in 1343 vindt men vele malen gesproken van belooningen aan „s Heeren *trompenaers*, pipers ende ministrelen”, die pipen en spelen m.a.w. die muziek moesten maken.

Trompers, trompenaars waren dus bij onze voorouders muzikanten. En waarom werden zij aldus genoemd? Omdat zij een tromp bespeelden. Zulk een tromp had de gedaante van onze hedendaagsche klarinet of in eenvoudigsten vorm een kinderfluitje. Eigenlijk is tromp de aanduiding van ieder buisvormig voorwerp, waarvan één der einden verbreed eindigt. Zoo spreken wij nog van de tromp van een geweer, van een kanon en in de wapenkunde van olifantstrompen voor olifantsslurven. Het oorspronkelijk Germaansche woord ging in het Fransch over als „trompe” en keerde met den Franschen verkleiningsuitgang „et” als trompet weder tot ons terug.

Een tromp was dus voor onze voorouders een fluit en dus is het zeer begrijpelijk, dat de groote Tromp zijnen aap, zijnen Maarten, op eene fluit, dat is op eene tromp liet blazen.

Wij zien dus, op welke grappige wijze de groote man de drie onderdeelen van zijnen naam nl.: Maerten – Harperszoon – Tromp in zijn wapen heeft vastgelegd en de herinnering daaraan op deze wijze voor vergetelheid heeft bewaard.

En thans zal ook zijn eigenlijke naam Van der Tromp ons duidelijk zijn. Wij zouden dien thans kunnen vertalen met Van der Fluit.

Wacht - Almanach,
Der Twaelf Compagnie Borgers
van de Stadt
ROTTERDAM,
Onder de E. E. Heeren Colonellen:
Mr. ADRIAEN BOON,
E N D E
Mr. J. BEYER.

Te Rotterdam/by Gerard van Wyen, Boeck-
dzucker; in 't A, B, C. Met Previlegie. 1688.